

VPLIV ZNANSTVENE SLOVNICE NA STIK SLOVENŠČINE S SLOVENSKIM ZNAKOVNIM JEZIKOM NA PRIMERU KRAJEVNIH STAVKOV

Matic Pavlič

Ljubljana

UDK 811.163.6'221.24'36:81'282.8

Članek na primeru krajevnih stavkov opisuje vpliv večinskega jezika z znanstveno opisano slovnico (slovenščina) na manjšinski jezik brez znanstveno opisane slovnice (slovenski znakovni jezik – SZJ). Kretalci, tako gluhi kot slišišči, pri tvorjenju krajevnih stavkov pogosto izhajajo iz slovenščine in v SZJ vnašajo kretnje za predloge, s katerimi SZJ sicer ne razpolaga. V nasprotju z J2 kretalci J1 kretalci pri tem ne sledijo slovnici slovenščine, marveč slovnici SZJ: izposojenih kretenj namreč ne uporabljajo kot predloge, ampak kot prislove.

jezikovni stik, slovnica, krajevni predlogi, krajevni prislovi, slovenski znakovni jezik, slovenščina

This article examines the language influence between a majority language with a fully described grammar (Slovene) and a minority language without fully described grammar (Slovene Sign Language – SZJ). When producing locative clauses in SZJ, hearing and deaf signers tend to adopt Slovene spatial adpositions although SZJ originally lacks them. L1 deaf signers, however, do not follow the grammar of Slovene adpositions but use these signs according to the SZJ grammar – as adverbs.

language contact, grammar, spatial adpositions, spatial adverbs, Slovene Sign Language, Slovene

1 Uvod

V članku¹ na primeru krajevnih stavkov obravnavam jezikovni stik med večinskim in manjšinskim jezikom ter ugotavljam, kakšno vlogo ima pri tem znanstven opis slovnice enega in drugega jezika. Pod terminom znanstvena slovnica razumem vsak pristop k proučevanemu jeziku, ki (i) zajame relevantne podatke preučevanega jezika, (ii) relevantne podatke koherentno opiše in (iii) opiše opremi z ustrežno razlago. Znanstvena slovnica torej ne določa sistema pravil, ki bi mu govorec/kretalec v rabi jezika moral slediti – ampak opisuje jezikovne zakonitosti, ki jih je govorec/kretalec v

¹ Za sodelovanje in pripravljenost, da z mano in s strokovno javnostjo delijo svoj jezik, se zahvaljujem svojim informantom Sonji Trampuš, Maji Kuzma, Valeriji Škof, Robertu Lahu, Janu in Nini Orešnik. Za pomoč pri pridobivanju podatkov in vso podporo, ki sem je bil deležen, se zahvaljujem Zvezi gluhih in naglušnih Slovenije. Zahvala tudi anonimnemu recenzentu za njegove napotke in opozorila. Za vse preostale napake sem odgovoren sam.

procesu usvajanja jezika ponotranjil in jih intuitivno uporablja za tvorjenje jezikovnih izrazov v svojem jeziku.

Slovnica slovenskega znakovnega jezika (SZJ) še ni bila deležna celostne znanstvene obravnave. V tem pogledu SZJ ne izstopa, saj večina človeških jezikov ni znanstveno opisanih.² Problematično je dejstvo, da se gluhi in slišči pri kretanju pogosto zatekajo k slovničnim pravilom slovnice, katere opis poznajo: slovenščine. Posledično je vzporedno s SZJ v rabi neustaljeno pomožno sporazumevalno sredstvo, pidžin, ki obsega poenostavljena slovnična pravila slovenščine in besedišče SZJ. Učbeniki *Naučimo se slovenskega znakovnega jezika* 1–4 (Podboršek, Krajnc 2006, 2010, 2013, 2014) ga imenujejo slovenščina v kretnji (SVK). J1³ kretalci SZJ ga po svojih opažanjih uporabljajo predvsem v formalnih položajih: v javnem nastopanju, tolmačenju in v prispevkih Spletne televizije.⁴ Zaradi prestižnega statusa, ki ga ima slovenščina glede na SZJ, SVK kot približek slovenščini med kretalci torej velja za prestižnejšo različico SZJ.

Gluhi informanti lahko kot formalni govorni položaj razumejo tudi jezikoslovčevo proučevanje znakovnega jezika – še posebej, če raziskovalec ni gluh, ne obvlada SZJ in uporablja metodologijo snemanja s kamero. Da bi se izognil uporabi SVK namesto SZJ, sem izbral gluhe informante z visoko jezikovno zavednostjo, ki so močno vpeti v jezikovno skupnost SZJ. Vsi informanti, katerih podatki so uporabljeni v tem članku, so J1 kretalci brez zakasnitve v usvajanju, saj so bili že od rojstva v stiku s SZJ prek gluhih sorodnikov, kretalcev SZJ.⁵ Za pridobivanje podatkov sem uporabil strukturirani intervju, ki je v celoti potekal v SZJ, tudi ob pomoči tolmačev. Sledil sem metodologiji opisa sličic, ki so jo pri raziskovanju znakovnega reda v italijanskem znakovnem jeziku razvili Volterra idr. (1984). Informantom sem predvajal zaporedje fotografij in risb ter jih prosil, naj jih opišejo svojemu sokretalcu (tolmaču ali drugemu gluhemu uporabniku SZJ).

V nadaljevanju članka bom analiziral slovnične strukture, ki so jih informanti uporabili za opis sličic, ter s tem izpostavil izsek jezikovnega znanja, ki kretalcem SZJ omogoča tvorjenje krajevnih stavkov. Predstavil bom kanonične krajevne stavke v SZJ in v slovenščini, jih podrobno analiziral ter jih primerjal s krajevnimi stavki SVK, izposojenimi iz slovenščine. V zaključku bom ovrednotil pomen znanstvene slovnice za manjšinski jezik.

² Po recenzentovem mnenju večina govorcev slovenščine prav tako ne pozna (dobro) znanstvenega opisa svojega jezika, četudi ta obstaja. Kljub temu sodim, da večina govorcev slovenščine pozna besedne vrste v slovenščini in jih zna določiti, loči imena sklonov, razlikuje med dovršnostjo in nedovršnostjo glagola itn. Po drugi strani kretalci SZJ (tako gluhi kot slišči) ne vedo zavestno, kako se naštete slovnične prvine javljajo v SZJ, čeprav jih intuitivno uporabljajo.

³ J1 = prvi jezik, J2 = drugi jezik.

⁴ <http://www.zveza-gns.si/informativna-dejavnost/spletna-tv>

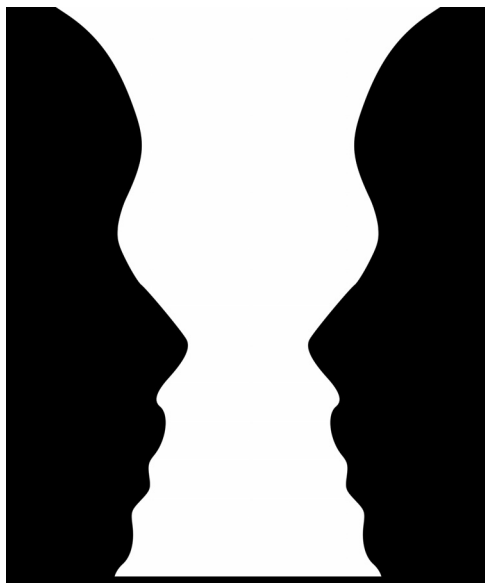
⁵ Informanti so na sodelovanje pristali prostovoljno, niso bili plačani in se strinjajo s tiskano in spletno objavo oziroma javnim predvajanjem posnetega gradiva (ter njegove analize) v video obliki, obliki zamrznjenih posnetkov in transkripcije.

2 Primerjava krajevnih stavkov slovenščine in SZJ

V tem razdelku bom predstavil konkreten primer vpliva jezika z znanstveno slovnico (slovenščina) na jezik brez znanstveno opisane slovnice (SZJ). V prvem razdelku (2.1) bom obdelal izražanje kraja v kanoničnih krajevnih stavkih SZJ in ga primerjal z izražanjem kraja v krajevnih stavkih slovenščine in angleščine. V drugem razdelku (2.2) bom analiziral krajevne stavke SVK, ki jih J1 kretalci SZJ tvorijo tako, da vanje vnašajo slovnične elemente slovenščine.

Medtem ko beremo, belo površino lista dojemamo kot podlago (ang. *ground*), črno obarvane predele papirja pa kot like (ang. *figure*) na njem. Čeprav so liki praviloma manjši, gibljivi in živi – podlage pa nasprotno večje, negibljive in nežive –, pri določevanju lika oziroma podlage ne moremo izhajati iz predmetovih objektivnih lastnosti. Kot je razvidno iz Escherjevih grafik (primer 1),⁶ je opredelitev odvisna od zaznave tistega, ki opazuje. Podobno velja za jezikovno izražanje.

(1)

Dva profila obrazov ali vaza? Odvisno od tega, ali črno/belo površino razumemo kot *podlago* ali kot *lik*.

Podlage oziroma lika ne razpoznavamo po njegovih lastnostih, temveč po položaju. To jasno kaže stavek (2a), kjer nastopata dve samostalniški zvezi (NP), ki označujeta dva identična nosilnika. Kako vemo, katera *miza* je lik in katera je podlaga? Vsekakor se ne moremo opreti na njuno linearno zaporedje v stavku, saj se s spremembo linearnega zaporedja samostalniških zvez v (2b) vlogi lika in podlage ne zamenjata. Za njuno določanje v stavku je bistvena skladijska struktura, kar dokazujeta primera (3a) in (3b), ki vsebujeta podlago s povratnim svojilnim zaimkom, ki jo

⁶ [http://en.wikipedia.org/wiki/Figure%E2%80%93ground_\(perception\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Figure%E2%80%93ground_(perception))

navezuje kvantificirani lik.⁷ Stavki (3a) je slovničen, medtem ko je stavek (3b) nesprejemljiv. Neslovničnost primera (3b) pripisujemo premiku navezanega izraza v skladijski položaj izven dosega kvantifikatorja, ki izraz navezuje. V (3a) se tak premik ne zgodi. Taka analiza temelji na predpostavki, da para stavkov (2a) in (2b) oziroma (3a) in (3b) izhajata iz iste tematske strukture in sta povezana tako, da (2a) oziroma (3a) predstavlja osnovno skladijsko strukturo in je (2b) oziroma (3b) izpeljan iz njega. Obenem lahko ugotovimo, da v slovenščini kot podlago prepoznamo samostalniško dopolnilo predložne zveze, kot lik pa samostalniško zvezo, ki ima funkcijo osebka.

- (2) a. Moja šolska klop je za tvojo šolsko klopjo.
b. Za tvojo šolsko klopjo je moja šolska klop.
- (3) a. Vsaka knjiga_i je na svoji mizi.
b. *Na svoji mizi je vsaka knjiga_i.

2.1 Kanonični krajevni stavki SZJ

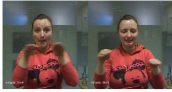
Če se zdaj obrnemo k SZJ, ugotovimo, da v krajevni stavki (4a) že na prvi pogled umanjata tako pomožni glagol kot tudi predlog. Po drugi strani pa je (4a) po strukturi povsem enak krajevni stavki ameriškega, ruskega, hrvaškega, nizozemskega, avstralskega, flamskega in irskega znakovnega jezika (glej Aboh, Pfau 2012). Analizirajmo ga bolj podrobno.

Glede na stimul (4b),⁸ s katerim je bil krajevni stavek (4a) izvabljen, in glede na velikost/živost/premičnost nosnikov vemo, da je podlaga v njem MIZA, lik pa KNJIGA. MIZA je pospremljena z mimiko, in sicer dvignjenimi obrvmi, po koncu kretnje pa je z mežikom postavljena prozodična meja. Lik je sestavljena določilniška zveza (DP): enoročno izveden števec, ki kvantificira dvoročno izvedeno samostalniško zvezo. Lokaciji, v katerih sta bili odkretani samostalniški zvezi lika in podlage, imata referencialni pomen: kakršnokoli nadaljnje sklicevanje na ti dve lokaciji pomeni pozajmljanje ene oziroma druge samostalniške zveze. Nasprotno pa začetna in končna točka predikata nimata referencialnega pomena. Če bi torej predikat izvajali v izolaciji, bi ga lahko začeli in končali v poljubnih točkah v prostoru. V (4a) sta bili ti točki prilagojeni tako, da se je predikat začel v lokaciji lika (TRI KNJIGA_b) in končal v lokaciji podlage (MIZA_a). S tem je predikat (_aBITI-LOCIRAN_b) prevzel slovnično lastnost (lokacijo) svojih dveh argumentov. Tak proces v jezikoslovju imenujemo ujemanje in prav z ujemanjem je kretalka v (4a) vkodirala kompleksen pomen »biti lociran«, ne da bi pri tem uporabila kretnjo za krajevni predlog.

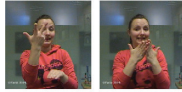
⁷ Test strukture z navezovanjem svojilnega pridevnika s strani kvantifikatorja uporabljen po Barss, Lasnik 1986.

⁸ Pri podnaslavljanju kretenj sledim uveljavljenim načelom, po katerih za vsako leksikalno kretnjo poiščemo pomensko najbližjo besedno zvezo v govorjenem jeziku in jo zapišemo s POMANJŠANIMI VELIKIMI ČRKAMI. S črto in razlago nad njo označujemo mimiko, z indeksi lokacije, v katerih so bile kretnje izvedene, s kraticami v oklepajih pa njihovo obliko dlani in njeno usmerjenost, če je ta relevantna. SZJ = slovenski znakovni jezik, SVK = slovenščina v kretnji, KL = klasifikator, OK = orisna kretnja, IX = kazalna kretnja, +++ = reduplikacija, NP = samostalniška zveza, DP = določilniška zveza.

(4) a.

dvignjene obrvi, mežik

MIZA_a

dvignjene obrvi

r: TRI KNJIGA_bl: KL:MIZA(B-DOL)_ar: _aBITI-LOCIRAN(B-DOL)+++_bl: KL:PODLAGA(B-GOR)_a.....

b.

(2)

'Tri (ležeče) knjige so na mizi.' (SZJ m44)

Stimul 1

V primeru (4a) lahko opazimo, da je kretalka tudi po koncu kretnje za podlago svojo nedominantno roko zadržala v b-obliki na lokaciji a, medtem ko je z dominantno roko simultano že začela izvajati kretnjo za lik. Nedominantna roka v b-obliki se nato vnovič pojavi med kretanjem predikata. Bistveno je, da je njena usmerjenost spremenjena: namesto navzdol je dlan obrnjena navzgor in zato ne označuje podlage kot celote. Nanaša se le na tisti del podlage, ki je relevanten za opis prostorskega odnosa med podlago in likom – v tem primeru gre za zgornjo stran podlage.

Krajevni stavki v SZJ torej poleg leksikalnih kretenj lika in podlage vsebujejo še štiri morfeme: začetna točka predikata ustreza lokaciji lika, končna točka predikata ustreza lokaciji podlage, oblika dominantne roke pri izvedbi predikata se nanaša na lik, medtem ko se oblika nedominantne roke med izvedbo predikata nanaša na določeno stran podlage. Lahko katerega izmed teh elementov vzporejamo s predlogi v govornih jezikih? Pfau in Aboh (2012) analizirata krajevne stavke v nizozemskem znakovnem jeziku in jih primerjata s krajevnimi stavki nekaterih evropskih in zahodnoafriških jezikov. Ugotavljata podobno kot drugi raziskovalci predložne zveze (glej Cinque, Rizzi 2010), da je ta kompleksnejša, kot se zdi na prvi pogled. Večina raziskovalcev krajevne predloge deli na enostavne in sestavljene. Sestavljene krajevne predloge tvorijo enostavni krajevni predlogi, ki so pogosto morfološko zlit s samostalniško zvezo, ki označuje relevantno stran podlage (ang. *axial part*), na primer sprednjo, zadnjo, spodnjo, zgornjo, levo oziroma desno stran. Pri tem je odločilno, da se samostalniška zveza, ki označuje stran podlage, jasno loči od samostalniške zveze, ki označuje del podlage ali podlago kot tako. Prva namreč ne razvija določilniške zveze (5b), druga pa jo (5a). Prva označuje prostor med opazovalcem in sprednjo stranjo podlage (na primer avtomobila), medtem ko druga v (5a) označuje prve sedeže ali prostor pod avtomobilsko karoserijo. Določilniško zvezo, ki označuje del podlage, lahko ločimo od predloga *in* v primeru (5c). Samostalniške zveze, ki označuje stran podlage, ne moremo ločiti od predloga *in* v primeru (5č). Po drugi strani pa lahko določilniško zvezo, ki označuje podlago, ločimo od strukture s stranjo podlage (5d), ne pa tudi od strukture z delom podlage (5e). Zato (5b), (5č) in (5e) analiziram kot s stranjo podlage (NP_{sp}) zlita predloga P₁ in P₂, ki ju dopolnjuje podlaga [_{pp} P₁ + NP_{sp} + P₂ [DP_p]]. Primere (5a), (5c) in (5d) pa analiziram kot dve zaporedni predložni zvezi z dvema predlogoma, ki ju dopolnjujeta določilniški zvezi dela podlage (DP_{dp}) in podlage (DP_p): [_{pp} P₁ [[DP_{dp}] [_{pp} P₂ [DP_p]]]].

(5) a.	There was a kangaroo in the front of the car.
'Kenguru je bil v sprednjem delu avta.'	Svenonius
2006: 49–50
b.	There was a kangaroo in front of the car.
'Kenguru je bil pred avtom.'	
c.	It was the front of the car that the kangaroo was in the front of the car .
'Sprednji del avta je bil, kjer je bil kenguru.'	
č.	*It was front of the car that the kangaroo was in front of the car .
'Avto je bil, v sprednjem delu česar je bil kenguru.'	
d.	*It was the car that the kangaroo was in the front of the car .
'Avto je bil, pred čemer je bil kenguru.'	
e.	It was the car that the kangaroo was in front of the car .
'Avto je bil, v sprednjem delu česar je bil kenguru.'	

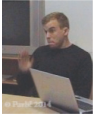
Vrnimo se nazaj k (4a) in preverimo, če podobni strukturi najdemo tudi v SZJ. V primeru (4a) sta z dvignjenimi obrvmi označena tako lik kot podlaga, že omenjena prozodična meja (mežik) pa dokazuje, da sta s takšno mimiko označena vsak posebej. Sklepamo, da enaka mimika znotraj enega stavka označuje enak jezikovni pojav. Glede na to, da gre za trdilni stavek in da v enem stavku lahko nastopata le dve temi (Rizzi 1997), je jasno, da gre za topikalizirana sestavnika. Poleg tega so dvignjene obrvi v znakovnih jezikih značilna oznaka topikalizacije (Kimmelman, Pfauf 2014). Zaradi topikalizacije je podlaga v (4a) ločena od preostalih delov predložne zveze. Zato lahko sklepamo, da gre v tem primeru za strukturo, ki je sorodna angleški (5e). V krajevnem stavku SZJ, ki smo ga opazovali v primeru (4a), je predikat torej zlit iz predložne zveze $[_{pp} P_1 + NP_{sp} + P_2 [DP_p]]$ in domnevno neizraženega glagola *biti*. V naslednjem razdelku nadaljujem s strukturami, ki jih imenujem izposojeni krajevni stavki SZJ.

2.2 Izposojeni krajevni stavki SZJ

Zgoraj opisana struktura $[_{pp} P_1 + NP_{sp} + P_2 [DP_p]]$ v slovenščini ne obstaja. Kretalci, katerih J1 je slovenščina in se SZJ učijo kot J2, je zato pogosto ne poznajo oziroma ne poznajo njene rabe. Pri izražanju kraja v SZJ si pomagajo s predlogi, izposojenimi iz slovenščine. Te kretnje pa uporabljajo tudi J1 kretalci SZJ – vendar ne po slovničnih pravilih, ki veljajo za predloge v slovenščini. Tekom intervjujev sem le redko posnel primer, v katerem bi informant stimul opisal s krajevnim stavkom, ki bi bil dobesedni prevod slovenskega krajevnega stavka. Če je do tega prišlo, na primer v (6a), sokretalec izjave ni razumel. V krajevnem stavku, kjer nastopata PES in SLIKA, je namreč možno locirati SLIKO glede na PSA (SLIKA je lik, PES je podlaga) ali PSA glede na SLIKO (PES je lik, SLIKA je podlaga). Kako bo sokretalec stavek razumel, je odvisno od njegove analize izposojene kretnje – lahko jo namreč dejansko razume kot izposojeni krajevni predlog (ZA) ali pa kot s stranjo podlage zlit predlog (ZADAJ), ki bi ga *Slovenska slovnica* kategorizirala kot krajevni prislov (Toporišič 2004: 407). V primeru (6a) je z dvignjenimi obrvmi označen PES, zato sklepamo, da je PES podlaga. Podlaga je ločena od kretnje, ki naj bi bila izposojena kretnja za predlog. Kretalec je za podlago odkretal

domnevni predlog ter nazadnje lik [SLIKA OZ(IX)]. Domnevni predlog torej sledi podlagi, ki je njegovo samostalniško dopolnilo – to pa je v slovenščini, ki jedro uvršča pred njegovo dopolnilo (Golden 2001), neslovnično. Iz primera (6a) zato lahko sklepamo, da kretnje, ki med kretalci velja za predlog, določila o stičnosti in besednem redu predloga in dopolnila ne zadevajo. Ne zadevajo je zato, ker ni predlog (opozarjam, da pri tem ne gre za kretalčevo neznanje, saj primer (8a) dokazuje, da informanti obvladajo slovnico slovenskih predlogov).

(6) a.

dvignjene obrvi

PES

ZA/ZADAJ

SLIKA OZ(IX)

‘Pes je za sliko.’/‘Pes, zadaj pa slika’ (SZJ j39)

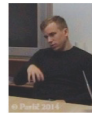
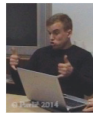
b.

Stimul 2

Iz primera (7a) je razvidno, da kretalci izposojene kretnje dejansko uporabljajo kot prislove. Kretalec domnevnega predloga namreč ni odkretal pred topikalizirano podlago (OZ(Y)), kakor bi mu narekovala slovenska slovnica, temveč med podlago (OZ(Y)) in osebkom (PALČEK). To pa je skladijski položaj, v katerem se v SZJ nahajajo časovni prislovi. Poleg tega se v stavku hkrati pojavita predikat s pomenom ‘biti lociran’ in izposojena kretnja. Kot sem dokazoval zgoraj, je predlog že vsebovan v kompleksnem izrazu ‘biti lociran’ – in zato ne more biti še enkrat ponovljen kot samostojni predlog.

(7) a.

dvignjene obrvi

OZ(X)_a

V/NOTRI

PALČEK

BITI-LOCIRAN(5-B)_a

‘Palček je v škatli.’ (SZJ j53)

b.

Stimul 3

Kljub temu da kretalci izposojene krajevne predloge očitno uporabljajo kot krajevne prislove, intuitivno ločijo med eno in drugo besedno vrsto. To dokazuje primer (8a). Kretalec tu dvakrat ponovi kretnjo za podlago (STOL): prvič pred domnevnim predlogom in drugič za njim. Uporabljeni znakovni red, ki se začinja z likom (PES), je značilen za slovenščino – ne pa za SZJ, ki krajevne stavke začinja s topikalizirano podlago. Zato lahko upravičeno domnevamo, da je kretalec nameraval uporabiti kanonični krajevni stavek slovenščine (torej izposojen stavek), vendar je nato namesto z izposojenim predlogom nadaljeval s podlago. Tako se je izposojeni predlog znašel ločen od svojega samostalniškega dopolnila. Da bi rešil slovničnost izposojenega

stavka, je kretalec ponovil podlago in na ta način zagotovil stičnost predloga in podlage po pravilih slovenske slovnice.

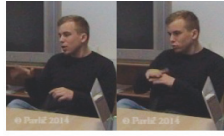
(8) a.

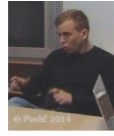
PES

STOL

NA/ZGORAJ

STOL

‘Pes je na stolu.’ (SZJ j34)

b.

Stimul 43

3 Zaključek

Pod vplivom slovenščine J2 kretalci pri izražanju kraja pogosto izhajajo iz slovenske slovnice in v SZJ vnašajo kretnje za predloge, s katerimi SZJ ne razpolaga. V članku sem izpostavil, da so te kretnje sicer v splošni rabi tudi med J1 kretalci – vendar ne kot predlogi, ampak kot prislovi. Vpliv slovenščine na SZJ torej obstaja, vendar J1 kretalci leksikalne elemente (na primer predloge) v ciljnem jeziku kategorizirajo drugače, kot so kategorizirani v izvirnem. Menim, da bi tak vpliv slovenščine omejili, če bi SZJ končno opisali na ravni znanstvene slovnice. S tem bi J1 kretalcem dali možnost, da jezikovne procese, ki jih intuitivno uporabljajo, spoznajo na zavestni ravni. Hkrati pa bi J2 kretalcem omogočili, da se zavestno spoznajo z zakonitostmi SZJ in opustijo vnašanje izposojenih jezikovnih prvin v ta jezik.

Literatura

- CINQUE, Guglielmo, RIZZI, Luigi (ur.), 2010: *Mapping Spatial PPs Mapping Spatial PPs – The Cartography of Syntactic Structures 6*. Oxford: Oxford University Press.
- KIMMELMAN, Vadim, PFAU, Roland, 2015: Information structure in sign languages. Caroline Féry, Shinichiro Ishihara (ur.): *The Oxford handbook on information structure*. Oxford: Oxford University Press.
- PFAU, Roland, ABOH, Enoch, 2012: On the syntax of spatial adpositions in sign languages. *MIT Working Papers in Linguistics* 68. 83–104.
- PODBORŠEK, Ljubica, KRAJNC, Katja, 2006, 2010, 2013, 2014: Naučimo se slovenskega znakovnega jezika: *Učbenik za slovenski znakovni jezik* 1–4. Ljubljana: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije.
- RIZZI, Luigi, 1997: The fine structure of the left periphery. Lilliane Haegeman (ur.): *Elements of Grammar*. Kluwer: Dordrecht. 1–13.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2004 (1976): *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja Maribor.